

CARMEN GABRIELA LĂZĂREANU

Asistența socială și religiozitatea la persoanele cu handicap

Ediția a doua, revizuită și adăugită

Prefață de
Prof. univ. dr. Vasile Miftode
și
Prof. univ. dr. Conțiu Tiberiu Șoitu

EIKON
București

DOXOLOGIA
Iași

2023

Alese mulțumiri tuturor celor care mi-au fost alături moral și material la elaborarea prezentei lucrări.

Cuprins

Prefață (<i>Prof. univ. dr. Vasile Miftode</i>)	11
Cuvânt înainte (<i>Prof. univ. dr. Conțiu Șoitu</i>)	13
Cuvântul autorului	16
Cap. 1. Obiectul, problematica și funcțiile disciplinei	19
1.1. Introducere	19
1.2. Noțiunile de devianță și handicap	24
1.3. Scurt istoric asupra atitudinilor față de persoanele cu handicap	28
1.4. Stigmatizarea și marginalizarea persoanelor cu handicap	32
1.5. Reprezentările sociale ale persoanelor cu handicap și teorii ale personalității	35
1.6. Personalități care au prezentat dizabilități	36
Cap. 2. Tipurile de handicap	39
2.1. Handicapul neuromotor	39
2.1.1 Definiție și caracteristici generale	40
2.1.2 Clasificări ale cauzelor handicapului fizic	43
2.2. Handicapul senzorial	47
2.2.1. Handicapul de limbaj	47
2.2.2. Handicapul de auz	54
2.2.3. Handicapul de vedere	61
2.3. Handicapul psihic	67
2.4. Handicapul mental	78
2.4.1. Cauzele deficienței de intelect.....	82
2.4.2. Clasificare deficienței mintale	84
2.5. Polihandicapul	88
2.5.1. Sindromul alcoolic fetal	88
2.5.2. Hidrocefalia	95
2.5.3. Hiperchinetismul	99
2.5.4. Sindromul Down	104
2.5.5. Autismul	111
Cap. 3. Handicapul și mediul de evoluție. Interferențe psiho-social în dezvoltarea persoanei cu handicap	115
3.1. Rolul familiei și al societății în integrarea persoanelor cu handicap	115

3.2. Creșterea copiilor cu dizabilități	122
3.3. Sexualitatea și handicapul	123
3.4. Handicapul și căsătoria	124
3.5. Vârsta a treia și dizabilitatea	125
3.6. Locuințe rezidențiale pentru persoanele cu handicap	127
Cap. 4. Handicapul și sentimentul religios	130
4.1. Handicapul prezentat în Biblie	130
4.2. Sentimentul religios la persoanele cu handicap	137
Cap. 5. Aspecte legate de asistența socială a	
persoanelor cu handicap	148
5.1. Legislația referitoare la persoanele cu handicap	148
5.1.1. Reglementările internaționale	148
5.1.2. Reglementări naționale	166
5.2. Organizarea și funcționare sistemului de asistență socială	
a persoanelor cu handicap la nivel central și teritorial	186
5.3. Servicii specializate pentru persoanelor cu handicap	189
5.3.1. Locuințe rezidențiale pentru persoanele cu handicap	195
5.3.2. Asistentul social personal	199
5.4. Modele de intervenție caracteristice unor tipuri de handicap ..	206
5.4.1. Handicapul fizic din perspectivă teoretică și practică	206
5.4.1.1. Modelul individual al handicapului fizic	207
5.4.1.2. Modelul social al handicapului fizic	210
5.4.2. Percepția privind persoanele cu handicap în societate	215
5.4.3. Nevoile persoanelor cu deficiențe de auz.	
Intervenția asistentului social în cazul acestor persoane	221
5.4.4. Asistența socială a persoanelor bolnave psihic.	
Impactul tulburărilor mintale și modalitățile de înțelegere	
a problemei de către asistentul social	225
5.4.5. Servicii sociale specifice persoanelor care suferă de	
hidrocefalie	233
5.4.6. Asistența persoanelor cu handicap mintal	
și alte dizabilități	234
5.4.6.1. Tipuri de locuințe pentru persoanele	
cu handicap mintal	235
5.4.6.2. Drepturi ale persoanelor cu handicap mintal	238
5.4.7. Asistența socială a persoanelor infectate HIV/SIDA	256
Bibliografie	272
Anexe	286

Prefață

Problematika persoanelor cu nevoi speciale, cu dizabilități sau într-un termen „clasic” - cu handicap este din ce în ce mai complexă și mai preocupantă în toate țările și în ansamblul instituțiilor naționale și internaționale. De regulă, organismele abilitate a se ocupa de acest domeniu și de elaborarea a ceea ce numim în sinteză, politici sociale, adică forme de intervenție, de acțiune și protecție a diferitelor segmente sociale vulnerabile, dependente, marginalizate sau, chiar, stigmatizate în mod ilegal, imoral, contrar normelor sociale și tradițiilor creștine, firești, ale comunităților umane.

Cartea elaborată de autoare este, în acest context, legitimă și necesară atât pentru specialiști, cât și pentru publicul larg, confruntat din păcate, cu aspecte din ce în ce mai dificile vizând protecția reală, eficientă, a persoanelor „cu nevoi speciale”.

După ce analizează conceptul de handicap și evoluția istorică a atitudinilor față de persoanele vizate în acest domeniu, autoarea lărgeste „sfera conceptului” referindu-se la fenomenul stigmatizării și marginalizării unor grupuri specifice.

În plan social și educativ cartea cuprinde două teme puternic implicate: dinamica reprezentărilor sociale asupra domeniului pe de o parte, și promovarea mai multor teorii ale personalității umane, vizând inclusiv „personalități care au prezentat dizabilități” pe de altă parte.

Autoarea face o analiză corectă, profesionistă, asupra diferitelor tipuri de persoane cu dizabilități neuromotorii, senzoriale, de limbaj, de auz, de vedere, psihice, mentale, analiză care implică, totodată, stabilirea unor măsuri de acțiuni specifice și în plan general, a unor populații afectate. Cartea adâncește studiul problematicii, introducând analize privind persoanele afectate de alte tipuri de handicap sindromul alcoolic, hidrocefalia, hiperchinetismul, sindromul Down, autismul etc.

Partea teoretică și istorică este urmată, în capitolul III, de o analiză a factorilor responsabili, putem spune, de formarea personalității umane și a diverselor interferențe psihosociale în ansamblul domeniului. Familia și comunitatea socială sunt instituții cu cea mai mare implicare în formarea calității oamenilor inclusiv prin mijlocirea educației școlare și religioase.

Interferențe semnificative există-se arată în volumul prezentat între natura dizabilității și profesie sau specificul vieții active, manifestarea sentimentului religios, structura sau funcționalitatea locuinței, forma sau tipul de ajutor etc.

Dezvoltarea societății umane și, în special, promovarea unui set de valori la nivelul civilizației actuale au impus elaborarea unor politici sociale în măsură să asigure o protecție reală și specifică tuturor persoanelor cu dizabilități. Sunt menționate, între altele, asigurarea unor locuințe rezidențiale adecvate și a unor asistenți sociali personali, pentru a oferi sprijin individual.

Pentru a satisface aceste exigențe, cartea prezintă metode, tehnici, instrumente de lucru și modele de intervenție adecvate domeniului.

Natura practică a lucrării se prezintă, între altele prin aplicațiile și exercițiile originale oferite, nu numai studenților, ci și actorilor sociali care lucrează în domeniu.

Menționăm ancheta originală privind percepția persoanelor cu dizabilități în opinia publică, concluziile acesteia fiind utilă atât profesioniștilor cât și factorilor politici.

Concluziile cele mai interesante vizează în primul rând sistemul educațional special, separat și protecția exagerată -uneori- a persoanelor vizate.

Cartea este scrisă cu profesionalism și cu o evidentă dăruire sufletească pentru populațiile sau grupurile de persoane dependente sau marginalizate, mai ales-în cazul acestui volum-pentru persoanele cu nevoi speciale, tot mai numeroase, din păcate, în societatea actuală. Este și motivul pentru care o recomandăm cu căldură publicului larg.

Cuvânt înainte

Cartea intitulată „Asistența socială și religiozitatea la persoanele cu handicap” a autoarei Carmen Gabriela Lăzăreanu de la Facultatea de Teologie Ortodoxă, specializarea Asistență Socială, prezintă problematica persoanelor cu nevoi speciale care a devenit din ce în ce mai complexă și mai de interes pe plan național și internațional. Lucrarea își dorește abordarea și identificarea dificultăților întâmpinate de aceste persoane cu handicap, în plan social și individual. În special lucrarea își propune sensibilizarea celor aflați în plan decizional și a celor cu care persoanele cu handicap interacționează spre a le înțelege lupta permanentă pentru a depăși o situație și de a ieși din malaxorul marginalizării. Autoarea Carmen Gabriela Lăzăreanu este absolventă a specializării Asistență - Socială lași și este în prezent conferențiar în Facultatea de Teologie Ortodoxă la specializarea Asistență Socială. Este autoarea mai multor cărți de asistență socială cum ar fi: „Violența în familie”, „Procesul de îmbătrânire din perspectiva asistenței sociale”, „Dinamica familiei și elemente de asistență socială”, „Ghid de practică” ș.a., precum și a numeroase articole publicate în țară și străinătate din domeniul asistenței sociale.

Este de menționat faptul că această carte se adresează specialiștilor în domeniu dar mai ales studenților sau persoanelor care vin în contact cu persoanele cu handicap și ar dori să-i poată ajuta mai mult în normalizarea unor căi de adaptare. Dar mai ales pentru a-i sensibiliza spre a înțelege durerea mare a unor părinți cu astfel de copii sau a unor persoane aflate în astfel de situații.

Lucrarea structurată pe cinci capitole analizează pentru început în primul capitol intitulat: „Obiectul, problematica și funcțiile disciplinei”, noțiunea de devianță și handicap. Se prezintă apoi un Scurt Istoric asupra atitudinilor față de persoanele cu handicap. Stigmatizarea și marginalizarea, reprezentările sociale ale persoanelor cu handicap și teorii ale personalității precum personalități care au prezentat

dizabilități. Acestea ar trebuie să reprezinte puncte tari pentru persoanele cu aceste probleme oferindu-le posibilități de reușită și de succes chiar și în aceste condiții. În capitolul doi, autoarea face o analiză profesionistă asupra diferitelor tipuri de handicap: handicapul de limbaj, handicapul de auz, handicapul de vedere, handicapul psihic, debilitatea mintală și poli handicapul, care implică, stabilirea unor măsuri de intervenție specifice din perspectiva asistenței sociale.

Partea teoretică și istorică este urmată de capitolul trei de o analiză a factorilor responsabili de formarea personalității umane, de interferențele psihosociale care contribuie în acest sens. Familia, comunitatea socială, biserica sunt instituții care contribuie la formarea calității oamenilor. Deci capitolul trei prezintă: rolul familiei și al societății în integrarea persoanelor cu handicap, creșterea copiilor cu dizabilități, sexualitatea și handicapul precum și problemele pe care le pune vârsta adolescenței și ca adultă. Subcapitolul, căsătoria arată potențialitatea realizării ei la această categorie socială și ce disfuncții pot să apară precum și efectele handicapului la vârsta a treia. Locuințele pentru aceste persoane sunt elemente importante pentru a cunoaște această categorie socială mai bine și a contribui la realizarea unui habitat confortabil. În capitolul patru este prezentat sentimentul religios și cum contribuie credința la dezvoltarea și adaptarea acestor persoane în societate. Capitolul cinci este afectat asistenței sociale, cadrului legislativ, rolului asistentului personal și modelele de intervenție caracteristice unor tipuri de handicap.

Societatea umană, care cunoaște o permanentă dinamică și dezvoltare, presupune adoptarea, promovarea setului de valori umane, care determină elaborarea unor politici sociale menite să asigure protecția acestor categorii de populație vulnerabilă. Experiențele practicate în diferite țări încearcă să asigure formele cele mai confortabile de locuire cu asistența medicală și socială inclusă sau solicitată numai în anumite momente dificile. În acest sens, cartea încearcă să prezinte metode de intervenție tehnici, aplicații, exerciții prin care cei interesați și care interacționează cu persoanele cu handicap să învețe să se comporte cu această categorie socială.

Concluzia care se poate trage este că societatea este formată dintr-un pluralism de tipuri de indivizi care interacționează între ei și, în virtutea

sentimentului de solidaritate umană, au obligația de a se ajuta la nevoie și de a promova valorile morale ale societății în sens juridic, de a-și asuma obligativitatea de a proteja persoane sau grupuri care au probleme, sau sunt cu risc de a deveni victime în anumite situații. Trebuie menționat că lupta asistenților sociali cu această categorie vulnerabilă este de a-i motiva spre a lupta cu neputințele cu care se confruntă și de a se conforma normelor sociale împiedicând astfel apariția fenomenelor negative de cerșetorie.

Cartea, scrisă cu profesionalism și dăruire sufletească, este de referință contribuind la sensibilizarea factorilor de decizie, dar și a indivizilor care interacționează cu aceste grupuri sociale în speranța creșterii bunăstării sociale a acestor indivizi și realizarea integrării în societate. Din acest motiv recomand cartea cu căldură spre a fi tipărită și apoi de a fi parcursă de publicul larg.

Prof. univ. dr. Conțiu Șoitu

Cuvântul autorului

Volumul de față intitulat „Asistența socială și religiozitatea la persoanele cu handicap” se adresează, în egală măsură studenților din domeniul Teologiei și Asistenței Sociale și specialiștilor din aceeași sferă de activitate.

Volumul cuprinde informații detaliate despre problematica persoanelor cu handicap, cu accent pe teorii, modele explicative, reprezentări culturale, forme și strategii de intervenție, precum și studii și cercetări recente cu privire la percepția asupra acestor persoane. Lucrarea își dorește identificarea dificultăților cu care se confruntă aceste persoane în accesarea informațională, comunicațională și fizică a unor servicii. A fost necesară mențiunea că societatea umană a prezentat comportamente de acceptare sau de respingere față de persoanele considerate diferite de restul populației sau „stigmatizate”. Din nevoia de perfecțiune, omul a respins uneori ceea ce considera imperfect ceea ce este prezentat ca anormalitate la un moment dat. Chiar tratarea acestor cazuri a avut loc târziu în istorie iar asistarea lor a însemnat segregarea de restul indivizilor considerați ca „normali” social. Perspectiva științifică a încercat să modifice mentalitatea privind percepția handicapului ca o boală care poate avea un tratament, o formă de ameliorare, reabilitare prin intervenția coroborată a mai multor specialiști. Chiar persoanele cu handicap sever fizic au mental pot învăța mai mult și pot avea personalități distincte și se pot raport la celelalte persoane ca ființe sensibile, deschise cu abilități și potențialități creatoare. În acest sens familia, educația primară, contribuie la construcția sinelui precum și mecanismele istorico-biografice ale procesului de formare pot interveni chiar și în cazul acestor persoane cu handicap.

Instituțiile sociale au cunoscut în acest sens o permanentă dinamică, transformându-se și modificându-și structura pentru a servi necesităților acestor persoane. Importantă este schimbarea mentalităților a normelor și a modului cum sunt percepuți acești oameni

pentru o rezolvare a problemelor cu care se confruntă. Segregarea, a constituit metoda cea mai des folosită și considerată ca cea mai bună, în cazul acestor indivizi considerați ca „anormali” motiv pentru care se impune o schimbare a percepției și a valorilor colective. Prin tematica propusă, lucrarea de față încearcă să răspundă acestor imperative, încercând să se focalizeze pe cauzele problemelor, dificultățile care apar la acest nivel și serviciile care pot fi accesate de aceste persoane.

Lucrarea sugerează că educația contemporană trebuie să aibă puterea de a construi o societate în care oamenii - mai puternici sau mai slabi din punct de vedere fizic sau psihic, mai instruiți sau mai ignoranți, mai receptivi sau mai rezistenți la eforturile civilizatoare ale elitelor (statelor) - să poată să trăiască împreună și să găsească modele de personalitate pe care societatea să le permită nu să le ceară/să le impună.

Aderarea României la Uniunea Europeană a presupus realizarea restructurărilor de natură politică și socială cu remodelarea cadrului legislativ în funcție de noile contexte. Politicile sociale nou create trebuie să fie benefice și să corespundă nevoilor acestei categorii sociale interesând și activitatea asistentului social. Cadrul legislativ și unele teme abordate în această lucrare pledează pentru egalitatea de șanse, pentru adaptarea integrarea și incluziunea socială a acestor persoane cu handicap.

Din perspectivă profesională lucrarea este utilă pentru că oferă oportunitatea în a cunoaște și a aprofunda problemele și constrângerile cu care se confruntă aceste persoane cu handicap.

Carmen Gabriela Mândrilă Lăzăreanu
20 iunie 2020 Iași

Cap. I. Obiectul, problematica și funcțiile disciplinei

1.1. Introducere

Creșterea alarmantă, în ultimele decenii, a numărului de persoane afectate de diferitele boli, ca și a celor care prezintă variate forme de manifestare a unor deficiențe, fizice și psihice, incluse în denumirea generică de „handicap”, a determinat eforturile conjugate ale specialiștilor, implicați direct sau indirect în acest domeniu, pentru eradicarea -atunci când este posibil-, și pentru tratarea sau pentru atenuarea efectelor nocive evidențiate la indivizii respectivi.

În acest context, serviciile de asistență socială, prin metodele și tehnicile de care dispun, ca și prin profesionalismul ridicat al cadrelor sale, contribuie, nemijlocit, la îmbunătățirea vieții clienților, indiferent de afecțiunea pe care aceștia o prezintă și de intensitatea cu care se manifestă. Cunoașterea aspectelor complexe legate de mediul în care apar diferitele forme de handicap, ca și a reacției indivizilor afectați de deficiențe, precum și intervenția celor apropiați, profesioniști sau nu, contribuie, nemijlocit, la înțelegerea laturii umane a persoanelor cu handicap și la încercarea integrării lor în mediul social.

Persoana cu handicap ridică o multitudine de probleme. O întrebare care ar trebui să ne-o punem este ce putem face pentru a o iubi? De ce adeseori tot ce face, după cum sublinia Weihs (1992), ne irită sau ne întristează? Se poate considera că „un individ cu handicap este acea individualitate care-și caută calea spre existența pământească,” pentru care „învelișul corpului” este, așa cum sublinia Platon, „un instrument al sufletului”. Această distincție între trup și suflet a fost făcută și de alți filozofi și de unii creștini ai primelor veacuri. De pildă, Aristotel vorbește despre acea trihotomie trup-suflet-spirit, iar apostolul Pavel face distincție între elementul corporal, biologic, numit de el *omul firesc*, de cel sufletesc, spiritual, *omul duhovnicesc*. Sfântul Iustinian subliniază că trupul este lăcaș al sufletului, iar sufletul este